

ALEKSANDER FALILEYEV, *Celtic Dacia. Personal names, place-names, and ethnic names of Celtic origin in Dacia and Scythia Minor*, Aberystwyth, 2007, 182 p., 4 hărți în text.

La scurt timp după publicarea cărții *Vostočnye Balkany na karte Ptolemeja. Kritiko-bibliografičeskie izyskanija* (München, 2006), A. Falileyev vine cu o nouă lucrare valoroasă; de data aceasta propunând o analiză lingvistică a vestigiilor celtice timpurii de pe teritoriul Daciei și a Scythiei Minor. Materialul documentar constă, mai cu seamă, din nume de persoane, de divinități și din epitete atestate în inscripții latine și în texte literare. Mult mai puțin numeroase, dar mai intens discutate în istoriografie, sunt toponimele și etnonimele de origine celtică, sigură sau presupusă.

„Celtic Dacia” ne apare ca un titlu cât se poate de inspirat; la fel și imboldul autorului de a se ocupa de o regiune mai puțin studiată din acest punct de vedere în comparație cu alte provincii estice ale lumii romane. Limitele geografice ale cercetării coincid cu habitatul istoric al triburilor dacice și getice: de la granița cu Pannonia în vest până la fluviul Tyras în est și de la Carpații septentrionali până în Dobrogea.

Pe lângă „Introducerea” succintă, dar pe deplin relevantă, lista bibliografică bogată și indicele de nume, cartea conține două părți sensibil inegale ca volum, ceea ce reflectă frecvența diferită a celor două categorii de atestări amintite mai sus.

În partea I (p. 1-28) sunt discutate toponimele și etnonimele, grupate pe zone geografice: *Scythia Minor* [Aliobrix, Arubium, Britolagai, Noviodunum, ?Vicus Nov(iodunum?), ?Vicus Vergobrittianus, Celtros, Coralli, Dinogetia, Durostoum, Gabranus]; *bazinul Tyrasului* [Cleidava, Carrodunum, Eractum, Maetonium, Vibantavarium]; *Dacia de nord-vest* [Anart(i)oi, Anartofracti, Certie, Rucconion, Teurisci, Vicus Anartorum, Costoboci, Cotensii]. Pentru *sud-vestul Daciei* este menționat doar un posibil toponim celtic – ?Canonia. Autorul distinge numele cu etimologie sigură de cele mai puțin certe. Într-o categorie aparte sunt grupate toponimele și etnonimele considerate la un moment dat, în contextul discursului istoriografic, ca fiind celtice, dar care în stadiul actual al cercetării apar ca fiind de altă origine. Reliefarea celor trei zone geografice importante de răspândire a vestigiilor analizate pare să indice traseul principal de deplasare a populațiilor celtice – mai întâi dinspre vest spre est, apoi dinspre nord-est spre sud-vest. În această ordine de idei, o cercetare în diacronie

ar fi fost extrem de importantă, dar autorul nu ne poate spune mai mult decât îi permit sursele. Decretul olbian în cinstea lui Protogenes ar putea aduce lumini noi în acest sens, doar că fixarea datei acestuia rămâne, în continuare, subiect de discuție. Ca și localizarea pe cursul superior și mijlociu al Nistrului, pe baza cercetărilor arheologice, a celor cinci toponime menționate de Ptol. III, 5, 15 „pe fluviul Tyras, înspre Dacia”.

În partea a doua (p. 29-156) sunt discutate, în ordine alfabetică, 332 antroponime, teonime și epitete, multe dintre acestea având etimologie doar presupus celtică. În cazul fiecărui nume, A. Falileyev menționează mai întâi sursa/sursele. Multe inscripții sunt citate în întregime, ceea ce permite relevarea contextului atestărilor. Urmează apoi trecerea în revistă a tuturor opiniilor anterioare referitoare la analiza lingvistică, nelipsind opinia critică a autorului. Dat fiind faptul că multe dintre inscripțiile latine citate sunt bine datate, s-ar fi impus, în opinia noastră, și o discuție de ansamblu a atestărilor în diacronie. Dar autorul evită de cele mai multe ori menționarea datei documentelor, considerând că „pentru lingvistica celtică nu contează dacă este vorba despre începutul sau sfârșitul secolului III” (citată din scrisoarea autorului, primită pe 26. 02. 2008). Data este invocată doar în cazul unor inscripții târzii – de exemplu, p. 113, s.v. *No(ni)na*, *Nonas* – ca un argument suplimentar în combaterea etimologiei presupus celtice. Lingviștii se vor putea pronunța cu mai multă competență în ce măsură este justificată o asemenea utilizare selectivă a criteriului cronologic. Noi considerăm totuși că omiterea specificării datei contextului epigrafic din care este desprins un antroponim sau altul poate genera confuzii la discutarea unor nume. Astfel, la p. 29 este prezentată o listă a ocurențelor antroponimului *Acvila* la Apulum, în comparație cu nume precum *Akylas*, *Akyleinos*, *Akylina*, respectiv *Aquilina* de la Tomis (ISM II și nu ISM III, cum indică eronat autorul) sau *Aquila* de la Troesmis. Toate acestea apar în inscripții din secolele II–III p.Ch. și sunt considerate de editori drept nume romane (v. ISM II, p. 387; ISM V, p. 169). Pentru atestări Falileyev citează corpusul LGPN IV, p. 13 și V. Cojocar, *Populația zonei nordice și nord-vestice a Pontului Euxin în secolele VI-I a.Ch. pe baza izvoarelor epigrafice*, Iași, 2004, p. 161. Ultimul menționează un *Akylles Satyrou* la Callatis (ISM III 154) în sec. III a.Ch.,

precum și antroponimul Akylas la Olbia și în Bosporul Cimmerian, din aceeași perioadă, doar că în aceste cazuri este vorba mai degrabă de nume grecești. La fel, *Ulpia Aquilina* la Tomis sau *Iul(ius) Aquila* la Troesmis denotă după părerea noastră origine italică/latină și nu celtică. Cu atât mai mult s-ar fi impus discutarea antroponimelor, respectiv a teonimelor nu doar în ordine alfabetică, ci și grupate pe zone/microzone geografice.

Autorul și-a propus însă realizarea unui repertoriu cât mai complet, cu analiza lingvistică a fiecărui nume, și, în opinia noastră, și-a îndeplinit cu brio sarcina asumată. Discuția lingvistică a vestigiilor celtice din arealul supus cercetării este departe de a fi încheiată, dar prin efortul de sinteză depus de colegul Falileyev ea este propulsată,

fără îndoială, într-un registru superior. Nu în ultimul rând, merită apreciată asimilarea judicioasă a unei vaste literaturi secundare, în contextul căreia un loc aparte îl deține istoriografia română. Iar privitor la materialul epigrafic folosit, autorul afirmă, în deplină cunoștință de cauză: „... publications on epigraphic matters by Romanian scholars are of extremely high quality” (p. X). O apreciere similară am auzit, în repetate rânduri, de la specialiști germani de notorietate. Aceasta ar trebui să constituie o motivație suplimentară, dar și conștientizarea unei responsabilități, pentru toți cei care încearcă să mențină tradiția școlii române de epigrafie.

VICTOR COJOCARU